# GRÆKENLAND UNDER BORGERKRIGEN

*Af* Erik Reske-Nielsen

I oktober 1949 kunne den græske borgerkrig betragtes som afsluttet med Athenregeringens sejr. Dermed var der — i al fald foreløbig — sat punktum for den ødelæggende konflikt mellem højre og venstre, der havde hærget Grækenland siden befrielsen fra tyskerne fem år i forvejen. Ret beset havde striden varet endnu længere, idet det indre opgør tog sin begyndelse, allerede mens de nazistiske hære stod i landet. Forudsætningerne herfor var til dels af storpolitisk karakter, men dog nok så meget en følge af det græske samfunds struktur og de begivenheder, der havde udspillet sig i græsk politik i mellemkrigsårene. Her havde republik vekslet med monarki og borgerligt parlamentsstyre med et fascistisk militærdiktatur under general Metaxas — alt sammen udtryk for brydningerne mellem bourgeoisiet på den ene side og bureaukratiet og militæret på den anden. De brede befolkningsmasser derimod havde i mellemkrigsårene faktisk ingen del haft i magten, og hverken småbønder eller arbejdere havde besiddet politisk indflydelse. Nærmest var de kommet til det i 1936, da valgene til parlamentet havde gjort kommunisterne til tungen på vægtskålen, hvorefter general Metaxas efter kong Georg IIs tilskyndelse greb ind og indførte et diktatur efter italiensk forbillede.

## *Krigen 1941—44.*

Denne situation blev imidlertid radikalt ændret under den tysk-italiensk-bulgarske besættelse 1941—44. Ligesom i Jugoslavien opstod der i Grækenland en modstandsbevægelse, der følte sig knyttet til det gamle regime, men langt mere effektiv og omfangsrig var en anden partisanorganisation, der voksede op med det illegale græske kommunistparti som stamme, men som iøvrigt hyldede folkefrontstankerne og rekruteredes fra småbønder, arbejdere og intellektuelle. Navnet på bevægelsen var EAM, mens dens partisanhær gik under betegnelsen ELAS; den var ikke alene en antitysk og antinazistisk modstandsorganisation, men den var som mange underjordiske grupper andre steder i det besatte Europa tillige socialrevolutionær og ønskede under ingen omstændigheder en tilbagevenden til forholdene fra mellemkrigstiden. Herved tornede dens synspunkter sammen med de fremherskende i den næststørste af de græske modstandsbevægelser, EDES, der lededes af general Zervas, og som i begyndelsen stod de liberale borgerlige republikanere nær, men som under indtryk af EAM-ELASs radikalisme efterhånden gled mere og mere til højre og nærmede sig royalister og metaxister. Det skete især, efter at det var kommet til regulære kampe mel-

lem ELAS og EDES, og efter at EAM havde ophævet sin underlegenhed i henseende til våben ved at lægge beslag på det meste af det materiel, italienerne opgav ved deres kapitulation i efteråret 1943. De øvrige modstandsgrupper gik efterhaanden op i en af disse to store bevægelser, der fra 1943 stod fjendtligt overfor hinanden. Den tredie faktor i selve Grækenland var kollaboratørerne, strækkende sig lige fra de talrige „værnemagere" til politiske marionetter og græsk-nazistisk politi og gendarmeri. Denne styrke var af ikke ringe betydning, og den fik i dagene omkring den tyske tilbagetrækning lejlighed til at redde livet i kraft af sin bevæbning, men også fordi EDES og det øvrige højre i den saa en redningsplanke mod den revolutionære flodbølge, der overskyllede landet, da de overmægtige ELAS-partisaner traadte frem for at tage magten rundt om i byer og landsbyer. Derved opnaaede de borgerlige dog tillige at kompromittere sig selv, og hele udrensningsspørgmålet blev forkludret.

Endelig var der den fjerde faktor, nemlig de græske troppestyrker og politikere, der var flygtet sammen med briterne ved det militære samenbrud i 1941. Længe var royalistiske og metaxistiske stemninger eneraadende, men regimet svækkedes efterhaanden, og revolutionær propaganda spredtes af EAM-folk blandt de græske tropper i Ægypten. I marts 1944 brød et mytteri løs, men det blev nedkæmpet af englænderne, hvorefter alle venstreorienterede og anti-royalistiske elementer blev udrenset af styrkerne, der herefter kunne betragtes som lydige redskaber for kong Georg og det øvrige græske højre. Derved udvidedes kløften yderligere mellem de landflygtige grækere og hjemmefrontens majoritet, men efter faa maaneders forløb fandt en afspænding sted, idet der paa en konference i Libanon blev truffet aftale om en bred EAM-repræsentation i regeringen, der blev stillet under ledelse af højresocialisten Papandreou, og hvori der desuden sad baade monarkister og liberale republikanere. Kort efter blev ved Caserta-overenskomsten ELAS stillet under britisk overkommando.

### *Decemberopstanden 1944*

Der syntes saaledes trods alt at være mulighed for en fredelig udvikling i Grækenland, da de tyske tropper i oktober 1944 blev trukket tilbage og den græske regering uhindret kunne holde indtog i Athen sammen med britiske og nogle faa græske styrker. Men hele landet udenfor hovedstaden og dens havneby, Piræus var i hænderne paa EAM-ELAS, der herskede aldeles efter forgodtbefindende. I begyndelsen af december forsøgte englænderne, der lededes af general Scobie, at bringe en ende paa disse forhold og forlangte, at ELAS skulle aflevere sine vaaben. Kravet herom, der ville være ensbetydende med, at EAM frivilligt afgav magten, blev mødt med venstredemonstrationer i Athen med det aabenbare formaal at gennemføre et folkeligt understøttet kup. Det mislykkedes imidlertid, idet briterne greb til vaaben og i de efterfølgende dage besejrede partisanerne i hidsige gadekampe. Men selv efter at situationen saaledes var stabiliseret i hovedstaden, sad EAM-ELAS inde med magten ude i provinserne og viste intet tegn til at ville opgive den, nu da borgerkrigen først var en kendsgerning. Tværtimod begyndte EAM under kommunistiske auspicier at realisere sit socialrevolutionære program med jordreform, sociali-

sering o. s. v., men fremfor alt med en haardhændet udrensning, der ramte baade nazikollaboratører og patriotiske højrefolk. Faktisk udfoldede EAM i december 1944 en terrorvirksomhed, der nok førte til udryddelse af mange modstandere, men som tillige kostede den en stor del af den good-will, den hidtil havde nydt.

Det var imidlertid klart, at kun en storstilet militær indsats ville kunne bryde EAMs herredømme i provinsen, og en saadan var saa meget mere betænkelig, som krigen mod tyskerne endnu ikke var afsluttet. Englænderne og den græske regering, der ved begivenhederne i december var blevet sprængt, idet EAMs repræsentanter i den traadte ud, forsøgte derfor at opnaa resultater af politisk vej. Vigtigt var det, at spørgsmaalet om kong Georgs tilbagevenden blev henlagt for et stykke tid, hvorved der sikredes nogenlunde enighed blandt de borgerlige. I stedet udpegedes ærkebiskop Damaskinos, der ogsaa af EAM blev betegnet som akceptabel, til regent, og i begyndelsen af januar 1945 dannede den gamle republikanske frondeur, general Plastiras en ret venstrepræget regering med et flertal af borgerlige liberale, men med den prokommunistiske og sovjetvenlige Sofianopoulos som udenrigsminister.

### *Varkiza-overenskomsten*

Umiddelbart efter at Plastiras havde dannet sin regering, lykkedes det at bringe borgerkrigen til ophør gennem en vaabenstilstand mellem englænderne og EAM, og den 12. februar 1945 sluttedes der under britisk mægling den saakaldte Varkiza-overenskomst mellem regeringen i Athen og EAM-ELAS. Aftalen gik ud paa, at alle irregulære styrker — altsaa ikke alene de venstreorienterede partisaner, men ogsaa de royalistiske terrorgrupper — skulle afvæbnes, at der skulle ydes fuldt politisk amnesti for alle undtagen kollaboratørerne, og at der skulle afholdes frie valg til en nationalforsamling. Endvidere enedes man om oprettelse af en ny græsk hær, hvor modstandsfolkene kunne indrulleres, og om en dybtgaaende udrensning af alle forrædere fra tyskertiden.

Dermed skulle grunden være beredt for en fredelig udvikling i Grækenland, men eet er at slutte en overenskomst, noget andet at faa den til at fungere. I alt fald viste det sig snart, at Varkiza-pagten ikke kunne føres ud i livet. EAM saboterede paa sin side afvæbningsaftalerne og lod vaabnene gaa „under jorden", mens regeringen fortolkede amnestibestemmelserne paa den noget egenartede maade, at de kun skulle gælde for handlinger, begaaet under opstanden i december-januar 1944—45, mens der var frit slag med hensyn til retsforfølgelse af kommunister og andre EAM-folk for „forbrydelser", de havde begaaet før den tid. Da politi og retsvæsen — ogsaa i strid med Varkiza-aftalen — stadig i vid udstrækning var besat med de samme folk som under okkupationen, er det ikke mærkeligt, at definitionen af begrebet „forbrydelser" faldt ud paa en for EAM meget ugunstig maade. Følgen var, at den politiske situation meget hurtigt atter blev spændt, og at venstreorienterede ministre traadte ud af regeringen. Et vidnesbyrd om konfliktens alvor gav EAM, da dens ledelse i juli udsendte en erklæring, hvori det hed, at „hele det græske statsapparat kontrolleres af fascister, quislinge og kollaboratører. Modstands-

bevægelsen forfølges hensynsløst, 60.000 medlemmer af ELAS er blevet kastet i fængsel, udsat for tortur eller myrdet". Det var klart, at det bar mod en ny krise.

### *Politisk og økonomisk krise*

Stillingen var saaledes alt andet end gunstig for regimet. Til den almindelige tendens til at kløfte det græske samfund i et yderste højre og et yderste venstre kom økonomiske vanskeligheder, der baade var en delvis følge af den politiske uro og virkede med til at øge den. Grækenlands tab under krigen havde været overordentligt store, og hele landet, ogsaa de græske øer, var blevet hærget af krig og okkupation. Industriens produktion faldt til 25 % af det beskedne omfang, den havde før krigen; 75 % af den valuta-indbringende handelsflaade var blevet sænket, og transportforbindelserne laa hen i et haabløst kaos; den vigtige Korinthkanal og mange havne var sprængt; alt i alt blev krigsskaderne af Pariskonferencen opgjort til 8½ milliard dollars. Dertil kom, at krigen havde skærpet de sociale modsætninger i landet. Værnemageri og sort børs havde her som andre steder været lukrative foretagender for de næringsdrivende, mens den almindelige armod havde sænket den øvrige befolknings levestandard adskilligt under dens i forvejen lave niveau. Bedre blev det ikke, da efterkrigskonjunkturen kom burgeoisiet og til dels landbrugerne til gode, mens kaarene snarere blev ringere for arbejdere og andre lønlagere.

Under disse forhold maatte det politiske liv nødvendigvis blive højst ustabilt. Det satte frugt i ustandselige ministerskifter og regeringsændringer. Efter at være drevet mere og mere til højre — bl. a. kendetegnet af Sofianopoulos afgang som udenrigsminister — opgav kabinettet Plastiras ævred i august 1945, og efterfulgtes af et par kortlivede regeringer med Vulgares og Kanellopoulos som chefer. Det var ikke alene forholdet til EAM og de andre venstregrupper, der voldte vanskeligheder; de borgerlige splittedes desuden indbyrdes af det omtaalelige spørgsmaal om kong Georgs tilbagevenden. I november 1945 syntes vægtskaalen at veje ned til fordel for en republikansk forfatning, idet den gamle liberale politiker Sofoulis dannede regering. Han var i forfatningsmæssig henseende i overensstemmelse med venstre, og han syntes i det hele taget i de første maaneder af sin regeringstid at skulle blive betragtet som persona grata af EAM. Medvirkende hertil var, at han atter gjorde Sofianopoulos til udenrigsminister, ligesom andre venstresympatisører naaede frem til taburetterne, men vigtigst var det, at han til at begynde med stillede sig paa linie med EAM i debatten om afholdelse af valg til nationalforsamlingen. Venstre havde indtaget det standpunkt, at valgene burde skydes et stykke ud i fremtiden; motiveringen herfor var den udbredte højreterror i store dele af landet, men det spillede ogsaa ind, at EAM var gaaet stærkt tilbage siden befrielsen. Bevægelsen havde forskærtset en stor del af sympatien ved sin haardhændede optræden i december 1944, og i det hele taget gik udviklingen den imod, ikke mindst fordi befolkningen, træt efter krig og uro, efterhaanden ønskede fred næsten for enhver pris.

### *Liberal splittelse*

Hurtigt indtraf der imidlertid begivenheder, hvis konsekvens blev, at Sofoulis ligesom Plastiras gled til højre. Afgørende var en sprængning af det liberale parti i januar 1946, da Sofokles Venizelos — en søn af den gamle græske statsmand fra første verdenskrig og mellemkrigsaarene — brød ud af rækkerne og sluttede en samarbejdsoverenskomst med lederen af de moderate royalister, Tsaldaris.

Bruddet mellem Sofoulis og Venizelos var et tegn paa, at den centrumsbetonede politik i Grækenland var ved at have udspillet sin rolle, og at valget i virkeligheden stod mellem det mere og mere kommunistisk dominerende venstre og det monarkistiske højre. Følgen heraf blev, at Sofoulis ændrede kurs i spørgsmaalet om valg til nationalforsamlingen og sammen med regenten Damaskinos gik ind for at faa disse afholdt hurtigst muligt for paa denne maade at faa situationen afklaret. Det var saa meget mere nødvendigt, som voldshandlinger og uro stadig tog til, ikke alene fra EAMs, men ogsaa fra yderste højres side. Paa Peloponnes forsøgte royalistorganisationen X i januar at foretage et væbnet kup, som først blev slaaet ned, efter at provinserne Messenien og Lakonien var blevet erklæret i krigstilstand.

For EAM var den slags begivenheder velkomne; de viste, at paastanden om højreterror ikke var grebet ud i luften, og EAM besluttede derfor at kræve valgene udsat. Venstre ville boycotte dem, hed det i en erklæring herom, med mindre EAM opnaaede en bred repræsentation i regeringen, højres terrororganisationer blev elimineret og kollaboratører udelukket fra politi og hær. Det var saaledes Varkizaoverenskomstens bestemmelser, EAM paany paaberaabte sig, men meningen var tydeligt nok den at faa valgene skudt ud til et for venstre mere passende tidspunkt. Sagen blev gjort til genstand for en meningsudveksling mellem Athen, London og Washington, og resultatet heraf blev, at valgene fandt sted den 31. marts 1946, men under boycot fra saavel EAMs som Sofianopoulos' venstrerepublikanere.

### *Valget 1946*

Valghandlingen blev kontrolleret af en allieret kommission, hvori Sovjetunionen havde afslaaet at lade sig repræsentere. Samstemmende britiske, amerikanske og franske erklæringer gik senere ud paa, at praktisk talt alt var gaaet korrekt til. Kun 60 % af de valgberettigede afgav deres stemmer, men af de resterende 40 % anslog kommissionen skønsmæssigt, at kun 20 % blev borte fra stemmeurnerne paa grund af venstres boycotparole.

Valgets udfald blev, at det moderate royalistparti — populisterne — vandt en overvældende sejr med godt 600.000 af lidt over 1 million afgivne stemmer. Nærmest efter fulgte centrumsblokken, den nationalpolitiske union med Venizelos, Papandreou og Kanellopoulos, der opnaaede omkring 200.000 stemmer, mens Sofoulis liberale maatte nøjes med 160.000. I nationalforsamlingen blev populisternes stilling ved mandatfordelingen endnu mere overmægtig.

Højrekursen var saaledes en kendsgerning. Straks efter valget blev der dannet en ny regering med populistisk flertal, men med centrumsrepræsentanter

paa poster som ministre uden portefølje. De sad imidlertid kun som gidsler hos populisterne, der havde besat alle nøglestillinger i kabinettet. Fra britisk side blev der gjort forsøg paa at faa koalitionen udvidet, men efter den overvældende sejr var populistpartiet ikke til sinds at tage større hensyn til andre grupper. Derfor skete der tværtimod en indsnævring, da Tsaldaris i midten af april 1946 dannede en mere permanent regering; han vægrede sig fortsat ved at afgive fagministerier til centrumspolitikerne, hvorfor disse valgte ikke at deltage i styret. Faktisk var dermed forbundet fra januar maaned mellem populister og centrum sprængt, og regeringens basis i nationalforsamlingen indskrænket.

Næste skridt maatte blive at faa forfatningsproblemet løst, og med valgresultatet den 31. marts in mente var udfaldet faktisk givet paa forhaand; kun en voldelig magtovertagelse fra EAMs side kunne tænkes at ville forhindre kong Georgs tilbagevenden. En folkeafstemning om forfatningen blev fastsat til 1. september, men forinden skærpede regimet sit greb omkring landet med en serie drastiske love, der skulle hindre venstre i at organisere en effektiv modstand mod kongedømmets genoprettelse. I juni 1946 udstedte nationalforsamlingen en vidtrækkende lov om statens sikkerhed, der i ikke ringe grad gjorde indgreb i de almindelige borgerlige friheder. Foruden at dekretere dødsstraf for „angreb paa statens organer og borgere" og at suspendere saavel personens som boligens ukrænkelighed, indførte loven fængselsstraf for deltagelse i møder, der var blevet erklæret ulovlige af regeringen, samt for strejker i virksomheder af særlig betydning for landets genopbygning og trivsel. Det var unægtelig en haardhændet lov, der af venstre straks blev karakteriseret som et aabenlyst facistovergreb, men som ogsaa mødte modstand i mindre højrebetonede kredse af borgerskabet. Baggrunden for den var imidlertid den tiltagende uro i det nordlige Grækenland, hvor kommunistisk agitation og makedonsk separatistpropaganda efterhaanden havde skabt en faretruende situation.

Sikkerhedsloven blev ganske vist sat ud af kraft kort før folkeafstemningen skulle finde sted, men den afspænding, man herved opnaaede, udlignedes igen, da regeringen i august opløste den kommunistisk dominerede faglige centralorganisation og erstattede den med et fagforbund, der fuldstændig beherskedes af regeringen og dermed af højre.

### *Kongedømmets genoprettelse*

Den 1. september 1946 fandt folkeafstemningen om kongens tilbagevenden sted. Der deltog smaa 1,7 millioner i handlingen af de 1.860.000 valgberettigede. Heraf stemte 69 % for monarkiet og 10 % for republikken, mens resten var blanke eller ugyldige stemmer, der retteligt maatte opfattes som afgivne imod kongen. Den royalistiske majoritet var meget stor i landdistrikterne, mens der i Piræus og Saloniki var republikansk flertal paa 55 %. Følgen af afstemningen blev en bølge af opstande rundt om i landet, efterfulgt af nye sikkerhedslove og massedeportationer af venstreorienterede til „opdragelseslejre" paa

de ægæiske øer. Endelig kunne den omstridte kong Georg II holde sit indtog i Athen den 28. september.

Det var saaledes højre, der havde sejret i den næsten to aar lange tovtrækning om magten i Grækenland, men det betød ikke, at monarkisterne var landets ubestridte herrer, og nu, da venstre havde alt at vinde og intet at tabe, greb kommunisterne og resterne af EAM for alvor til vaaben. De havde længe sørget for at udbygge deres stillinger i bjergene, navnlig i Makedonien, og fra sommeren og efteraaret 1946 satte de en større militær aktivitet ind, aabenbart baseret paa forsyninger og støtte fra Grækenlands folkedemokratiske naboer mod nord. En genopblussen af borgerkrigen fra 1944 var i fuld udvikling, da kong Georg igen betraadte græsk jord, og konfliktens internationale karakter fremgik denne gang mere klart, end tilfældet havde været i december 1944, da krigen mod Tyskland endnu havde virket med til at tilsløre de storpolitiske modsætninger bag de tragiske begivenheder i Athen.

### *F.N. og Grækenland*

I 1946 eksisterede hensyn af den art ikke længere. Den kolde krig var tværtimod allerede i gang og Grækenland et af de steder, hvor øst og vest skarpest stod overfor hinanden. Det var blevet understreget allerede i begyndelsen af aaret, da Sovjetunionen i sikkerhedsraadet havde krævet de britiske tropper trukket tilbage fra Grækenland, men sagen var faldet, da regeringen Sofoulis havde erklæret, at englænderne befandt sig i landet efter Athens ønske. I august var det græske spørgsmaal atter kommet op i sikkerhedsraadet, hvor Ukraine paastod, at Grækenland med britisk støtte bragte freden paa Balkan i fare ved at foretage militære provokationer ved grænsen til Albanien og ved at forfølge det slaviske mindretal i landets nordlige dele. Det var regeringstroppernes aktioner mod partisanerne, der herved sigtedes til, men modsat beskyldte Athen nogle maaneder senere overfor F.N. Jugoslavien, Bulgarien og Albanien for at udruste og organisere guerillastyrker til oprør mod Grækenlands lovlige regering. Følgen blev, at sikkerhedsraadet i december 1946 besluttede at udsende en undersøgelseskommission, som skulle have fri adgang til alle dele af de fire implicerede nationer. I de følgende maaneder opholdt kommissionen sig i de urolige omraader, og i juni offentliggjorde den sine resultater i en rapport, hvori flertallet fastslog, at Jugoslavien og i mindre grad Albanien og Bulgarien havde støttet de græske guerillastyrker. Heri erklærede et mindretal bestaaende af Polen og U.S.S.R. sig dog uenig, hvorimod hele kommissionen var af den opfattelse, at ogsaa den græske regering var skyld i den alvorlige udvikling, der havde fundet sted, og især kritiserede den for sin økonomiske og sociale politik. Til iagttagelse af den videre udvikling nedsattes en underkomité med sæde i Saloniki, men heri deltog hverken Polen eller Sovjetunionen. Da komitéen nogen tid senere ønskede adgang til undersøgelser i de nordlige nabolande, blev der nægtet dens medlemmer indrejse hertil.

### *U.S.A.'s indgriben*

En ny fase i det storpolitiske spil var imidlertid indtraadt forinden gennem

den amerikanske hjælp paa 400 mill. dollars til Grækenland og Tyrkiet i henhold til den saakaldte Trumandoktrin, der var blevet proklameret ved den amerikanske præsidents tale i kongressen den 12. marts 1947. Den betød, at det herefter først og fremmest var De forenede Stater, der paatog sig vestmagternes interesser i Grækenland, mens det hidtil havde været Storbritannien, der havde været den tongangivende. Det viste ogsaa, at Washington havde til hensigt effektivt at støtte den græske regering i dens kamp mod kommunisterne og østblokkens aspirationer paa Balkan. Denne kurs markeredes yderligere, da amerikansk krigsmateriel i august blev losset i Saloniki, og da amerikanske officerer i oktober 1947 blev knyttet til den græske armé. Samtidig gav U.S.A. tilladelse til i vid udstrækning at anvende midlerne fra den amerikanske hjælp til militære indkøb, og i januar 1948 bevilgede amerikanerne yderligere 15 mill. dollars til en udvidelse af den græske hær med det formaal „at bekæmpe det udefra støttede oprør".

*Oprørernes fremmarch*

Baggrunden for den intensive amerikanske hjælp var det faretruende omfang, borgerkrigen havde taget i begyndelsen af 1947. Paa det tidspunkt var det faktisk oprørerne og ikke regeringstropperne, der havde initiativet. Hele det nordlige Grækenland fra grænsen og ned til Olympos beherskedes mere eller mindre af guerillastyrkerne, og ogsaa store dele af Peloponnes var underlagt dem.

Hvad der gjorde situationen særlig vanskelig for regeringen var, at den ogsaa maatte regne med at have en indre fjende at kæmpe med, og den koncentrerede derfor især sine anstrengelser om i første omgang at sikre sig i ryggen. Samtidig med at general Zervas, den tidligere EDES-chef, der nu var minister for offentlig orden i det populistiske kabinet, satte et heldigt angreb ind paa Peloponnes, startede han en haardhændet aktion imod venstresympatisører i de græske byer. Særlig kraftigt for han frem i juli maaned, da omkring en snes tusinde mennesker blev arresteret og deporteret til de ægæiske øer. Det skete aldeles uden rettergang, og det afgørende kriterium var, at de paagældende havde vist et „unationalt" sindelag ved ikke at deltage i valgene i 1946. EAMs boycott gav saaledes et alvorligt bagslag, idet den havde givet det græske politi en fuldstændig fortegnelse over de venstreorienterede, der havde fulgt bevægelsens parole. Ogsaa overfor strejker greb regeringen ind med haard haand, bl. a. da embeds- og tjenestemændene i september 1947 besluttede arbejdsnedlæggelse paa et rent lønspørgsmaal.

En anden metode søgte regimet at anvende, da det i september 1947 lovede amnesti for alle guerillasoldater, der i løbet af to maaneder nedlagde vaabnene. Resultatet blev dog yderst pauvert idet krigslykken netop paa dette tidspunkt i særlig grad tilsmilede rebellerne, og i december manifesterede de deres fremgang ved juleaftensdag at proklamere oprettelsen af „det frie Grækenlands første provisoriske demokratiske regering" med Markos Vafliades („general Markos") som chef. De fleste af oprørsregeringens medlemmer var kommunister som Markos selv. I en programerklæring forlangte regeringen socialisering og jordreformer i Grækenland, oprettelse af en demokratisk hær og afholdelse af

frie valg i hele Grækenland saa snart som muligt. Om dannelsen af oprørsregeringen hed det, at den var blevet nødvendiggjort af „den engelsk-amerikanske imperialisme og regeringen Sofoulis-Tsaldaris' politik". Endvidere understregede erklæringen ønsket om venskabelige forbindelser med Sovjetunionen og folkedemokraterne. Regeringens oprettelse efterfulgtes af et energisk, men forgæves forsøg fra guerillastyrkernes side paa at erobre Konitza i Nordvestgrækenland for herved at faa oprettet en regulær hovedstad.

Begivenhederne juleaftensdag 1947 betød naturligvis en yderligere skærpelse af striden mellem borgerkrigens to parter. Udefra advarede F.N.'s Balkankommission meget skarpt folkedemokratierne mod at anerkende Markos' regering, mens Athen nu tog endnu haardere fat i udrensningen af venstrebetonede elementer. Henrettelsen af kommunister var begyndt allerede tidligere, men tog fra nytaar 1948 et langt større omfang. Gamle EAM-folk blev anklaget og dømt for handlinger begaaet saavel under borgerkrigen i 1944 som under besættelsen, og med faa ugers mellemrum stilledes i snesevis af kommunister og venstreorienterede for eksekutionspellotonerne. En hel bølge af henrettelser fandt sted efter at den liberale justitsminister i maj 1948 var blevet dræbt af en kommunistisk attentatmand, og fra mange steder i udlandet protesterede man overfor denne fremgangsmaade, der i betænkelig grad mindede om hævnmord paa gidsler. Ogsaa paa anden maade havde regeringen i Athen skærpet kursen, bl. a. ved forbud mod aviser, der ikke fuldt og helt fordømte guerillastyrkerne, og ved drastiske foranstaltninger overfor strejker. Hertil maa dog siges, at krigen ikke førtes med mindre hensynsløshed fra oprørernes side. Atter og atter foretog de rene terror-raids mod de mindre byer, plyndrede og myrdede efter forgodtbefindende. Desuden dukkede paa dette tidspunkt affæren med de „bortførte" græske børn op og skabte en storm af forbitrelse i det øvrige Grækenland, hvor regeringen ikke var sen til at udnytte sagen propagandistisk. Ogsaa F.N. fik spørgsmaalet til behandling og konstaterede, at i alt 23.000 græske børn var blevet flyttet til slaviske lande, fortrinsvis Jugoslavien, der havde modtaget 10.000. Fra rebellernes side blev det gjort gældende, at der som saa ofte i krig var tale om en rent humanitær foranstaltning, mens regeringspressen paastod, at det drejede sig om voldelig bortførelse med kommunistisk skoling som formaal.

### *Borgerkrigen afgøres*

Endnu ved foraarstid 1948 var stillingen trods alle regeringens anstrengelser ret uændret, men fra det tidspunkt begyndte det ene partisanomraade efter det andet at blive renset, og regeringstropperne, der efterhaanden var vokset til 200.000 mand og som førtes af en kombineret græsk-amerikansk stab, drev efterhaanden den ene kile efter den anden ind i guerillaterritoriet, afskar rebelgrupperne fra hinanden og tilintetgjorde deres forsyningsruter fra Albanien, Jugoslavien og Bulgarien. Mest afgørende synes det dog at have været, at udbruddet af den russisk-jugoslaviske konflikt i sommeren 1948 hurtigt fik Tito til at ophøre med yderligere hjælp til guerillasoldaterne i Grækenland og til slut til helt at lukke grænsen mellem de to lande. Markos og hans folk blev derved henvist til at nøjes med den langt mindre effektive hjælp fra Albanien og

Bulgarien, men vigtigt var det ogsaa, at striden mellem kominform og Beograd tillige afspejlede sig blandt de græske rebeller, hvor Markos fulgte titoismen, mens indenrigsministeren Ioannides og den gamle kommunistfører Zachariades forholdt sig loyale overfor Moskva. Følgen blev, at Markos i begyndelsen af februar 1949 blev sat fra bestillingen og en ny oprørsregering etableret. Den kendetegnedes dels af sine kominformtro medlemmer, dels af at den rummede repræsentanter for den makedonske selvstændighedsbevægelse, der ogsaa i Kremls kamp mod Jugoslavien var blevet et vigtigt vaaben.

Skiftet blandt rebellerne fik dog ikke større betydning, idet det fra foraaret 1949 stod klart, at borgerkrigen lakkede mod enden. I maj foreslog Sovjetunionen en russisk-engelsk-amerikansk mægling i konflikten, men ingen af vestmagterne skulle paa dette tidspunkt, da sejren var inden for rækkevidde, nyde noget af en saadan politik og nøjedes med at henvise til F.N. som det rette organ. Derimod vandt forslaget nogen genklang i politiske kredse i Grækenland, hvor saavel Sofianopoulos som general Plastiras hilste det velkomment, aabenbart ud fra den betragtning at heller ikke det borgerlige venstre ville faa det let i de kommende aar under et sejrrigt højreregime og med amerikanerne som den mest indflydelsesrige magt i Athen. Alle mæglingsforsøg strandede imidlertid og i løbet af sommeren nedkæmpedes de sidste guerillacentrer i Grammosbjergene ved den albanske grænse, saa borgerkrigen i begyndelsen af september 1949 var helt afsluttet.

Borgerkrigen havde da med afbrydelse fra januar 1945 til efteraaret 1946 varet i næsten fem aar og kostet Grækenland meget dyrt. Ikke alene havde den katastrofalt sinket genopbygningen efter besættelsen, men den havde ogsaa kostet mange menneskeliv. En regeringsopgørelse viser et samlet tab paa 155.000 dræbte og 28.000 saarede. Heraf havde guerillastyrkerne alene 82.000 dræbte, mens 54.000 civile paastodes at være blevet myrdet af kommunisterne. De resterende 19.000 var faldne regeringssoldater og gendarmer. Dertil kom, at hver tredie græker var blevet berørt af borgerkrigen paa den maade, at han havde maattet flygte fra hus og hjem. Selv paastod regeringen ved domstole at have paadømt 48.000 personer, hvoraf 5322 var blevet dødsdømt og 16.788 ikendt fængselsstraffe. Af de dødsdømte var dog kun 3033 blevet henrettet.

## *Fra Tsaldaris til Sofoulis*

Mens borgerkrigen var blevet udkæmpet, var det politiske spil imidlertid gaaet videre i Athen. Efter folkeafstemningen i september 1946 fortsatte regeringen Tsaldaris uændret efter at det havde vist sig umuligt at danne en samlingsregering, der foruden populister ogsaa skulle omfatte centrum, mens Sofoulis fra begyndelsen indtog det standpunkt, at hans liberale ikke ville sidde i regering med Tsaldaris og hans partifæller. Det blev derfor et lidet stabilt styre, det genoprettede monarki blev lagt i hænderne paa; selv om regeringens parlamentariske basis i og for sig var stor nok, voldte de ustandselige stridigheder inden for partierne vanskeligheder, og i særdeleshed følte det tydeligt, at de mest rabiate højremænd mente at have faaet vind i sejlene ved valgene i

1946 og ved kong Georgs tilbagekomst. I alt fald blev det i de følgende maaneder især højre der skabte politisk uro i Athen, og da samtidig borgerkrigen og den økonomiske situation udviklede sig meget uheldigt, formaaede Tsaldaris ikke ret længe at klare sig. Allerede i januar sprængtes kabinettet, da lederen af det meget højrebetonede nationalliberale parti, general Gonatas og et par andre ministre traadte tilbage. Krisen medførte Tsaldaris fald, og i stedet dannede en anden populist, Demetrios Maksimos regering med Tsaldaris som udenrigsminister og med et endnu mere konservativt præg end det gamle ministerium.

Under Maksimos regeringstid skete der det, at kong Georg pludselig døde den 1. april 1947 og afløstes paa tronen af sin broder Paul. Dette gav dog ikke anledning til noget regeringsskifte, men under den stadigt mere uheldige udvikling i løbet af aaret voksede kravet om en udvidelse af regeringen baade med centrumspolitikere og Sofoulis-liberale. I august maatte Maksimos opgive at klare sig længere, og et populistisk forsøg paa at redde situationen ved atter at lade Tsaldaris danne regering faldt ligeledes uheldigt ud. I september 1947 ændredes kursen da omsider, og den populistiske magtperiode, der havde varet fra april 1946 blev bragt til ende, idet der blev dannet en samlingsregering af liberale og populister med Sofoulis som ministerpræsident og Tsaldaris som udenrigsminister. Det blev derved Sofoulis, der kom til at forsøge amnestipolitikken overfor rebellerne, men ogsaa ham, der fik ansvaret for den haardhændede udrensning og de mange henrettelser i den følgende tid.

Regeringen Sofoulis-Tsaldaris klarede sig herefter adskilligt længere end noget andet græsk ministerium siden befrielsen til trods for, at successen i borgerkrigen var meget begrænset. Derimod satte hjælpen fra Amerika lidt efter lidt frugt ogsaa i det civile liv, saa genopbygningen efterhaanden kom i gang og levestandarden bedredes noget. Men splittelsestendenserne inden for partierne arbejdede nu som før videre, og regeringens støtte i parlamentet blev mindre og mindre efterhaanden som tiden gik. I populistpartiet traadte en stor gruppe under ledelse af Encomides i opposition til Tsaldaris, og sammen med Venizelosliberale og Papandreou afstedkom de i november 1948 en alvorlig regeringskrise. Det lykkedes dog Sofoulis at rekonstruere ministeriet, men ved afstemning i parlamentet fik det nye kabinet kun en enkelt stemmes flertal, og da den 88-aarige ministerpræsidents helbred yderligere svigtede, stod det klart, at en ny ændring snart maatte være forestaaende. Allerede i januar 1949 udbrød en ny krise, men Sofoulis reddede sig atter, men denne gang kun ved at udvide regeringen betydeligt og bl. a. tage Venizelos-liberale med. Derimod holdt Papandreous socialdemokrater sig stadig udenfor, ligesom det mest yderliggaaende højre. I sit program lagde den nye samlingsregering stor vægt paa den økonomiske politik og proklamerede viljen til „total krig mod de kommunistiske banditter".

## *Valget 1950*

I juni 1949 døde Sofoulis imidlertid, og da centrum gjorde modstand mod Tsaldaris som ministerpræsident, gik ledelsen af en ny populistisk-liberal sam-

lingsregering over til den upolitiske finansminister og tidligere nationalbankdirektør Alexander Diomedes. De liberale samledes nu atter under Venizelos, saa dette parti blev en mere jævnbyrdig partner med populisterne end tilfældet havde været i Sofoulis dage. Det faldt saaledes i Diomedes lod at bringe borgerkrigen til afslutning og at indlede den mildere kurs overfor de slagne rebeller, der herefter blev praktiseret. Men i og med at freden var kommet, maatte den liberal-populistiske koalition nødvendigvis ogsaa slaa revner. Det skete i januar 1950, da Venizelos brød med Tsaldaris, fordi denne som optakt til den kommende valgkampagne havde holdt taler, hvori han havde tilskrevet sig størsteparten af æren for sejren over guerillastyrkerne. Følgelig faldt regeringen Diomedes den 5. januar, og dagen efter dannedes der et rent forretningsministerium under ledelse af Ion Theotokis med det ene formaal at faa afholdt valg.

Valgene fandt sted den 5. marts 1950, og ikke mindre end 26 partier stillede kandidater op. Det kommunistiske parti var fortsat forbudt, hvorimod det var tilladt gamle guerillasoldater og andre kommunistsympatisører at stemme. De vigtigste partier var populisterne under ledelse af Tsaldaris og de liberale under Venizelos, der efter Sofoulis død var blevet styrket ved, at Gonatas nationalliberale var vendt tilbage til partiet. Endvidere var der Papandreous socialdemokrater og general Zervas' nationale parti samt af nye partidannelser en saakaldt national fremskridtsunion under ledelse af general Plastiras og en af krigstidens ministerpræsidenter, Tsouderos, der under forfatningskampen i 1946 havde staaet ret langt til venstre. Endelig havde Sofianopoulos og socialistlederen, professor Svolos dannet en „demokratisk front", hvori flere gamle EAM-folk indtog tillidsposter.

Resultatet af valget blev en sejr til populisterne, men ikke tilnærmelsesvis saa stor som i 1946. I følge de foreløbige tal den 8. marts fik Tsaldaris 268.000 stemmer, mens Plastiras overraskende fulgte lige efter med 256.000 og Venizelos med 249.000. Ogsaa Papandreou og Sofianopoulos hævdede sig smukt med henholdsvis 157.000 og 153.000. I det nye parlament, der kun omfattede 250 pladser mod tidligere 354, fik populisterne 61 mandater, de liberale 53, den nationale fremskridtsunion 45, socialdemokraterne 35 og den demokratiske front 22, mens resten fordeltes mellem nogle smaapartier. Selv om mandatfordelingen saaledes favoriserede højre, var det dog ganske klart, at venstre gennem Sofianopoulos og til dels gennem Plastiras havde opnaaet en betydelig repræsentation, og at der dermed var naaet et langt rigtigere resultat end i 1946.

Efter valget førtes der forhandlinger om dannelse af en koalitionsregering af liberale, socialdemokrater og Plastirasfolk, men forsøget mislykkedes paa grund af uenighed om, hvem der skulle besætte posten som regeringschef. Heller ikke Tsaldaris var i stand til at stille en regering paa benene, og enden paa de langvarige forhandlinger blev da, at Venizelos den 23. marts dannede en liberal mindretalsregering, paa hvem ansvaret for genopbygningens videreførelse og den fortsatte pacificering af venstre vil komme til at hvile.

*15. 5. 1950.*